علمی - پژوهشی
فصلنامهٔ تخصّصی مطالعات قرآن و حدیث سفینه
سال بیست و دوم، شمارهٔ ۸۸ «ویژهٔ پژوهش‌های قرآنی»، پاییز ۱۴۰۴، ص ۶۶-۷۵

مبانی قرآنی و روایی پیشگیری از شهادت زور با تاکید بر راهکارهای عملی

حسن اقبال[۱] مریم آقائی بجستانی[۲] حمید مسجد سرائی[۳]

چکیده: شهادت زور با گواهی دادن بر خلاف حقیقت، یک ناهنجاری اخلاقی و اجتماعی است که اثرات مخرب گسترده‌ای بر روابط انسانی و عدالت اجتماعی دارد و در قرآن کریم و روایات اسلامی به‌شدت مورد نکوهش قرار گرفته و از جمله گناهان کبیره شمرده شده است. هدف از این پژوهش، تبیین مبانی قرآنی و روایی پیشگیری از شهادت زور و ارائه راهکارهایی مبتنی بر آموزه‌های دینی است. این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع تفسیری، روایی و فقهی، به تحلیل آیات و روایات مرتبط می‌پردازد و چنین نتیجه می‌گیرد که قرآن کریم با تأکید بر حق‌گرایی، صداقت، و ضرورت عدالت درگواهی، راهکارهایی جامع برای پیشگیری از شهادت زور ارائه داده است. نیز روایات اسلامی با برشمردن پیامدهای دنیوی و اخروی شهادت برخلاف حقیقت، تأثیر بازدارنده‌ای در کاهش این گناه داشته‌است. روشن شدن این مبانی و راهکارها می‌تواند به تنظیم روابط اجتماعی و تقویت نظام قضایی کمک کند.

کلید واژه‌ها: قرآن، روایت، شهادت زور، روابط اجتماعی.

---

* دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۶؛ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۶.

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، heghbal@ut.ac.ir

۲. دانشیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران (نویسنده مسئول) maqaib@gmail.com

۳. استاد گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. h_masjedsaraie@semnan.ac.ir

سال بیست و دوم، شمارۀ ۸۸، پاییز ۱۴۰۴

مقدمه

شهادت در نظام حقوقی اسلام جایگاهی والا دارد و ابزاری است که به‌واسطه آن، حقیقت، آشکار و حقوق افراد، احقاق می‌شود. از این رو، صداقت در شهادت نه تنها یک وظیفه دینی، بلکه یک مسئولیت اجتماعی است. در مقابل، شهادت زور به‌عنوان گواهی دادن خلاف واقع، پایه‌های عدالت اجتماعی و حقوق فردی را متزلزل می‌کند و اعتماد عمومی را به‌عنوان یکی از ارکان مهم جامعه اسلامی از بین می‌برد.

قرآن کریم در آیات متعددی به اهمیت شهادت صحیح و عادلانه اشاره کرده و قول زور (گفتار باطل) را به‌عنوان یکی از اعمالی که موجب انحراف از حق می‌شود، محکوم کرده است. روایات اسلامی نیز شهادت زور را گناهی کبیره معرفی کرده و آن را در کنار شرک به خداوند قرار داده‌اند. این آموزه‌ها نشان‌دهنده اهمیت مقابله با شهادت زور در نظام دینی اسلام است. از سوی دیگر، بررسی مبانی دینی و راهکارهای ارائه‌شده در منابع اسلامی برای پیشگیری از شهادت زور، می‌تواند نقش به‌سزایی در اصلاح نظام قضایی و تقویت عدالت اجتماعی داشته باشد. این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال است که قرآن و روایات اسلامی چه راهکارهایی برای پیشگیری از شهادت زور ارائه داده‌اند و چگونه می‌توان از این آموزه‌ها در تنظیم روابط اجتماعی بهره برد؟

برای پاسخ به این پرسش، پس از بررسی مبانی قرآنی و روایی شهادت زور، راهکارهای عملی برای پیشگیری از آن، با استناد به منابع معتبر دینی و تفسیری، ارائه خواهد شد.

مبانی قرآنی پیش‌گیری از شهادت زور

قرآن کریم به‌عنوان کتاب هدایت انسان و مسلمانان، به اهمیت صداقت در گفتار و کردار و نقش آن در برقراری عدالت اجتماعی پرداخته است. شهادت زور، که در قرآن با عباراتی مانند «قول زور» یا «شهادة الزور» معرفی شده، از مصادیق بارز انحراف از حق و ظلم است. در ادامه، به بررسی دقیق‌تر مبانی قرآنی پیش‌گیری از شهادت زور با استفاده از منابع تفسیری و فقهی پرداخته می‌شود.

۱-اجتناب از قول زور: در آیه ۳۰ سوره حج آمده است «**فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ**

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ». در این آیه، خداوند قول زور را هم‌ردیف و در کنار نهی از پرستش بت‌ها قرار می‌دهد و بر ضرورت پرهیز از آن تأکید می‌کند.

شیخ طبرسی تأکید دارد که این آیه با استفاده از واژه «اجتناب»، ضرورت دوری گزیدن از قول زور را به‌عنوان یک وظیفه مطرح می‌کند و آن را معادل شرک به خدا می‌داند (طبرسی، ۱۳۷۲؛ ج۷؛ ص۱۳۱). علامه طباطبایی شهادت زور را، یکی از آشکارترین مصادیق قول زور می‌داند. (طباطبایی، ۱۳۷۱؛ ج۱۴؛ ص۳۷۲). و بر این باور است که پرهیز از قول زور به معنای دوری از هر عاملی است که حق را پنهان کند یا ظلم را تقویت نماید.

فقها نیز با عنایت به همین آیه، پرهیز از هر نوع سخن باطل و دروغ را لازم دانسته‌اند و شاهد زور در مقابل آن چه جاهلانه، بدان شهادات داده، ضامن است. (طوسی، ۱۴۰۰؛ ص: ۳۳۵) بنابراین در فقه اسلامی، قول زور به‌معنای هرگونه اظهار کلامی است که با حقیقت در تضاد باشد. و شهادت زور یکی از مصادیق بارز آن است که باید با اجتناب مطلق از آن برای جلوگیری از فساد اجتماعی تأکید شود.

۲-پرهیز از شهادت زور: نفی شهادت زور (کذب) در توصیف بندگان خدای رحمن در قرآن مجید تصریح شده است: «وَالَّذِينَ لا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَ إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا» (فرقان/۷۲). در این آیه و آیات قبل و بعد که ویژگی‌های عبادالرحمن (بندگان خاص و برگزیده خداوند) بیان شده است، خداوند پرهیز از شهادت دروغ را یکی از صفات پسندیده آنان بر می‌شمارد و در مقابل انجام آن را توسط هر شخصی بازداشته است.

طبرسی در مورد «لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ» می‌گوید: هم شامل شهادت دروغ و هم حضور در مجالس گناه می‌شود. وی می‌افزاید: شهادت زور از گناهان کبیره‌ای است که در روایات اسلامی به‌شدت نکوهش شده است. (طبرسی؛ ج۷؛ ص۲۸۳).

اصل در شریعت اسلام این است که مسئولیت کیفری تنها در مورد عملی مترتب شود که شخص آن را از روی عمد انجام دهد که شارع آن را حرام نموده است و دلیل آن نص آیه ۵ احزاب است: «وَ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَآ أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ». (محمدی، ۱۳۹۵ش، ص۱۲۹). ولی از آنجا که شهادت زور جرم مطلق می‌باشد چه عمداً و چه سهواً، مستوجب مجازات تلقی شده است.

شهادت کذب از انواع دروغ‌ها به حساب می‌آید و خداوند سبحان در این باره می‌فرماید: «إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ» (نحل/۱۰۵). فلذا شهادت دروغ جرم است و در قانون برای آن مجازات تعیین شده است. ماده ۶۵۰ قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ در این خصوص است.

۳-عدالت در شهادت: در قرآن آمده است «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ» (نساء/۱۳۵). این آیه به صراحت مؤمنان را به ادای شهادت حق و پرهیز از شهادت زور دعوت می‌کند. تأکید بر شهادت برای خداوند، حتی اگر به زیان خود یا نزدیکان باشد، نشان‌دهنده اهمیت راست‌گویی و صداقت در اسلام است. آیه صراحتاً به ادای شهادت به حق اشاره می‌کند و شهادت به حق را، بدون در نظر گرفتن فقر و غنای افراد، و حتی در صورت متوجه بودن ضرر به خود و یا پدر و مادر و نزدیکان واجب می‌داند. (بنگرید: طباطبایی، ۱۳۷۱، ۵/ ۱۰۸؛ مکارم شیرازی، ۱۶۳/۴). طبق نظرفقها این آیه، اهمیت مسئولیت‌پذیری فردی در شهادت را برجسته کرده و شهادت نادرست را عاملی برای بی‌عدالتی معرفی می‌کند. (طوسی، بی تا؛ ج۳؛ ص۳۵۵). بنابراین شهادت‌دهی باید تنها برای رضای خدا و مبتنی بر عدالت باشد. عدالت در شهادت یکی از شروط اساسی قبول آن در فقه اسلامی است. اغلب فقهاء، عدالت شهود را ملاک قبول شهادت آنها قلمداد می‌نمایند و نه وثوق به صدق گفتارشان را، با این وصف در ثبوت عدالت شهود، وثوق و حصول اطمینان را کافی می‌دانند، حتی اگر از شهادت یک نفر حاصل شود (طباطبائی یزدی، ۱۴۱۷ هـ.ق.).

۴-لزوم صداقت و راست‌گویی: در آیه ۱۱۹ سوره توبه آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ». این آیه، راست‌گویی را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های افراد باایمان معرفی کرده و بر ضرورت همراهی با افراد صادق تأکید دارد.

مفسران معتقدند که این آیه، مردم را به تقویت صداقت و دوری از دروغ، به‌ویژه در مسائل اجتماعی مانند شهادت، دعوت می‌کند. (طبرسی، ۱۳۷۲، ۱۲۲/۵؛ مغنیه، ۱۴۲۴، ۴ / ۱۱۳). آیت‌الله خویی تأکید دارد که آیه فوق به‌طور صریح مسلمانان را به صداقت در گفتار و رفتار دعوت می‌کند. وی شهادت زور را دلیل ردّ شهادت دانسته و بیان می‌کند که صداقت

در شهادت، شرط پذیرش آن در محکمه است. (خویی، ۱۴۲۲؛ ج۴۱ موسوعة، ص: ۱۰۹)

۵- رعایت تقوا در شهادت: در آیه ۸ سوره مائده آمده است: «**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا**». این آیه بر لزوم رعایت عدالت و تقوا در شهادت حتی در شرایط دشوار یا هنگام مواجهه با دشمنان تأکید می‌کند.

مفسران معتقدند (طوسی، بی تا، ۴۶۰/۳)؛ که این آیه نشان‌دهنده نقش تقوا در کنترل احساسات و جلوگیری از شهادت ناعادلانه است. فاضل مقداد با استناد به این آیه بیان می‌کند که تقوا و پرهیز از احساسات شخصی، شرط اساسی شهادت عادلانه است. وی شهادت زور را نشان‌دهنده ضعف تقوا در فرد دانسته و معتقد است که تقویت تقوا یکی از مهم‌ترین راه‌های پیشگیری از این عمل است. (فاضل مقداد، ۱۴۲۵؛ ج۲، ص: ۳۹۴؛ جرجانی، ۱۴۰۴؛ ج۲، ص: ۷۴۵)

۶- پیامدهای اخروی شهادت زور: در آیه ۱۰ سوره نور آمده است: «**يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ**.» این آیه به پیامدهای اخروی شهادت زور اشاره دارد و بر این نکته تأکید می‌کند که انسان در روز قیامت پاسخگوی اعمال و گفتار خود خواهد بود.

پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرماید: هرکه درباره مردی مسلمان یا ذمّی و یا هر انسانی شهادت دروغ دهد، در روز قیامت به زبانش آویزان می شود و با منافقان، در پایین ترین طبقه دوزخ باشد. (بحار الأنوار: ج۱۰۱، ص۳۱۰). امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: شهادت دهنده به دروغ، هنوز قدم از جای خود بر نداشته است که آتش [دوزخ] بر او واجب می شود. (بحار الأنوار: ج۱۰۱، ص۳۱۰).

شیخ طوسی این آیه را هشدار جدی برای کسانی می‌داند که با شهادت دروغ به دیگران ظلم کرده‌اند. (طوسی، بی تا؛ ج۲؛ ص۸). فقها با استناد به آیه بیان می‌کنند که شهادت زور نه‌تنها پیامدهای دنیوی دارد، بلکه در آخرت نیز فرد را در برابر عدالت الهی قرار می‌دهد. و بر نقش این آیه در بازدارندگی افراد از شهادت زور تأکید می‌کنند. (جزیری، ۱۴۱۹؛ ج۵، ص: ۳۰۲؛ حکیم، ۱۴۱۵، ج۳، ص: ۱۱۲)

مبانی روایی پیشگیری از شهادت زور

روایات اسلامی با تأکید بر ضرورت صداقت، عدالت، و پرهیز از ظلم، شهادت زور را به‌عنوان گناهی کبیره معرفی کرده‌اند و تأثیرات و پیامدهای فردی و اجتماعی آن را به‌تفصیل بیان کرده‌اند. این روایات، در کنار آیات قرآنی، مبانی اساسی پیشگیری از شهادت زور را تبیین کرده و نقش بازدارنده‌ای در تقویت عدالت اجتماعی ایفا می‌کنند. فقها نیز با استناد به این روایات، دیدگاه‌های دقیقی در مورد آثار و احکام شهادت زور ارائه کرده‌اند. در ادامه، مبانی روایی با تحلیل فقهی آن‌ها بررسی می‌شود.

۱-شهادت زور به‌عنوان گناه کبیره: پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «إِنَّ شَهَادَةَ الزُّورِ تُعَادِلُ الشِّرْكَ بِاللَّهِ تَعَالَى». (نوری، ۱۴۰۸؛ ج۱۷، ص: ۴۱۶)

همچنین حضرتش شهادت کذب را هم ردیف شرک به خداوند می‌داند و می‌فرماید: «ای مردم شهادت به باطل هم ردیف شرک به خداوند است، سپس آیۀ۳۰ سوره حج را تلاوت کردند: بپرهیزید از بت‌ها و از سخن ناروا و ناحق، دوری کنید.» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ش، ج۱۴. ص ۹۲).

فقها بر این نکته تأکید دارند که چنین مقایسه‌ای، نشان از عظمت گناه شهادت زور و اثرات تخریبی آن بر جامعه دارد. (طوسی، ۱۳۸۷؛ ج۸، ص: ۱۶۴؛ خمینی، ۱۴۱۵، ج۲، ص: ۱۰۴). این روایت حرمت شدید شهادت زور را می‌رساند که این گناه، یکی از عوامل اصلی انحراف نظام قضایی و اجتماعی است.

۲- نهی شدید از شهادت زور: امام صادق علیه‌السلام فرمودند: «شاهد الزور لا تزول قدماه حتی یجب له النار» (کلینی، ۱۴۲۹، ج۱۴، ص: ۵۷۲). با استناد به این روایت گفته شده که هیچ کس حق ندارد بر علیه دیگری به کذب شهادت دهد و برحاکم لازم است شاهد زور را علاوه بر عذاب اخروی تعزیر نماید. (اصفهانی، ۱۴۰۶؛ ج۹، ص: ۳۷۱) بنابراین شهادت زور موجب بروز ظلم بر دیگران می‌شود و سبب مجازات شاهد زور خواهد شد.

به طور کلی مجازات شهادت زور را در فقه می‌توان به مجازات اختصاصی و عمومی تقسیم کرد.

الف-مجازات اختصاصی: اگر شهادت زور موجب ایجاد خسارت شود باید از سوی شهود جبران گردد. در خسارت مالی جبران خسارت به دو شیوه برگرداندن وضع او به صورت پیشین یا جبران خسارت از راه دادن معادل است (کاتوزیان، ۱۳۸۶ش، ص۳۵۶). و در خسارت جانی و بدنی باید قصاص شده یا در صورت مصالحه، دیه پرداخت نمایند.

ب-مجازات عمومی: که شامل تشهیر و تعزیر مجرم است.

۳- شهادت‌دهی به حق: پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «قولوا الحقّ و لو علی أنفسکم». (شهید ثانی، ۱۴۱۳؛ ج۱۱، ص: ۷) این روایت، مسئولیت الهی شهادت‌دهی را برجسته می‌کند. و شهادت زور را خیانت به حق الهی و انحراف از مسیر عدالت می‌داند و تأکید می‌کند که شهادت‌دهی باید مبتنی بر حقیقت و برای رضای خدا باشد و هرگونه انحراف از این مسیر، گناهی بزرگ است. (صمیری، ۱۴۲۰، ج۴، ص: ۲۸۱)

۴- صداقت در شهادت: امام صادق علیه‌السلام فرمودند: «يُرَدُّ مِنَ الشُّهُودِ فَقَالَ الظَّنِينُ وَ الْمُتَّهَمُ وَ الْخَصْمُ. قَالَ: قُلْتُ فَالْفَاسِقُ وَ الْخَائِنُ. قَالَ: هَذَا يَدْخُلُ فِي الظَّنِينِ» (صدوق، ۱۴۱۳، ج۳، ص۴۰). فقها معتقدند که افرادی که در مظان اتهام هستند، نمی‌توانند شهادت دهند. (ابن ادریس، ۱۴۱۰، ج۲، ص: ۱۲۱)

بنابراین صداقت و دیانت از شروط اساسی پذیرش شهادت است. فقها با استناد به روایات معصومان علیهم‌السلام، شهادت زور را از گناهان کبیره و عامل اصلی فساد اجتماعی معرفی کرده‌اند. این روایات، در کنار تأکید بر صداقت، عدالت، و تقوا، پیامدهای دنیوی و اخروی شهادت زور را به‌صورت دقیق بیان کرده‌اند. تحلیل این مبانی نشان می‌دهد که روایات، علاوه بر تقویت مبانی قرآنی، به‌عنوان ابزاری بازدارنده در پیشگیری از شهادت زور، نقش مؤثری در اصلاح فرد و جامعه ایفا می‌کنند.

راهکارهای پیشگیری از شهادت زور

پیشگیری از شهادت زور در فقه و حقوق اسلامی یک ضرورت است، چراکه شهادت نادرست نه تنها به حقوق فردی آسیب می‌زند بلکه موجب فساد و بی‌عدالتی در جامعه می‌شود. راهکارهای پیشگیری از شهادت زور در منابع فقهی و حقوقی مختلف مورد توجه

قرار گرفته است. این راهکارها می‌توانند در سطح فردی، اجتماعی، قضائی و آموزشی مؤثر واقع شوند. در ادامه، به برخی از مهم‌ترین این راهکارها پرداخته می‌شود.

۱- تقویت تقوا و اخلاق فردی: یکی از راه‌های پیشگیری از شهادت زور تقویت تقوا در فرد است تا فرد در مواجهه با موقعیت‌های حساس، تنها به دنبال حقیقت باشد. خداوند می‌فرماید: «**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا**» (الاحزاب: ۷۰). این آیه نشان می‌دهد که تقوا و صداقت در گفتار، یکی از اصول اساسی پیشگیری از شهادت زور است. فقها نیز بر این نکته تأکید دارند که تقوا در زمینه شهادت و قول، شرط اساسی پذیرش آن است. شهادت بدون تقوا نه تنها منجر به فساد می‌شود بلکه موجب سوء استفاده از جایگاه شهادت نیز می‌شود. (آشتیانی، ۱۴۲۵، ج۱، ص ۱۹۷)

۲- آموزش و فرهنگ‌سازی در خصوص آثار شهادت زور: آموزش عمومی و آگاه‌سازی مردم از آثار منفی شهادت زور می‌تواند به کاهش وقوع این پدیده کمک کند. برای این منظور، باید از منابع دینی و فقاهتی در جهت ارتقاء سطح آگاهی مردم استفاده کرد. شهادت زور علاوه بر اثرات اجتماعی و حقوقی، به‌عنوان یک عامل فساد در دین و روحیه اجتماعی عمل می‌کند.

۳- ایجاد سیستم قضائی شفاف و عادلانه: سیستم قضائی اسلامی باید به‌گونه‌ای طراحی شود که از وقوع شهادت زور جلوگیری کند. ایجاد معیارهای دقیق برای پذیرش شهادت و نظارت بر آن می‌تواند از شهادت دروغین جلوگیری نماید. در قرآن کریم آمده است: «**وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ**» (بقره: ۲۸۳).

اما مطلب موردنظر و اصطلاحی (یعنی شهادت شهود) در آیات ۲۸۲ و۲۸۳ سوره بقره آمده است. در آیه اول در دو موضع، امر به اشهاد و احضار شهود کرده و در آیه بعدی حرمت کتمان شهادت را پس از تحمل آن گوشزد کرده است (ولا تکتموا الشهادة).

۴-گسترش نظارت و ارزیابی بر شهادت‌ها: یکی از مهم‌ترین راهکارها برای پیشگیری از شهادت زور، ایجاد نظام نظارتی دقیق برای ارزیابی شهادت‌ها است. نظارت مستمر بر افراد گواه و حتی بر عملکرد قضات می‌تواند موجب کاهش وقوع شهادت زور گردد. نظارت بر جریان شهادت در دادگاه‌ها و بررسی دقیق شاهدان از شهادت نادرست جلوگیری خواهد نمود.

۵- تشدید مجازات شهود زور: برای جلوگیری از شهادت زور، باید شرایط خاص و سخت‌گیرانه‌ای برای پذیرش شهادت در نظر گرفته شود. این شرایط می‌تواند شامل تأکید بر صلاحیت گواهی‌دهندگان و الزام به احراز اعتبار آن‌ها باشد. یکی از موارد سخت گیرانه، تشدید مجازات شهود زور در موارد مادون نفس می‌باشد.

نتیجه

شهادت زور، به عنوان یکی از گناهان کبیره در اسلام، نه تنها نقض حقوق فردی و اجتماعی است، بلکه می‌تواند به فساد و تباهی در جامعه منجر شود. قرآن کریم و روایات معصومان علیهم‌السلام در مقابله با شهادت دروغ و کتمان حق به‌طور صریح و قاطعانه دستوراتی داده‌اند که به‌کارگیری این دستورها می‌تواند از وقوع چنین رفتارهایی جلوگیری کند. در این راستا، شواهد و منابع معتبر دینی تأکید دارند که شهادت باید بر پایه حقیقت و صداقت باشد و هیچ‌گونه فریب یا کتمان حقیقت در آن جایز نیست. چند راهکار برای جلوگیری از شهادت زور چنین است: ۱. تقوا و پرهیز از گناه. ۲. نظارت دقیق و قانونی بر فرایند شهادت. ۳. اعمال مجازات‌های بازدارنده. ۴. ترویج فرهنگ صداقت و امانت‌داری در جامعه. ۵. استفاده از گواهان معتبر. ۶. شرایط سخت‌گیرانه برای پذیرش شهادت.

فهرست منابع

قرآن کریم

آشتیانی، میرزا محمد حسن بن جعفر، **کتاب القضاء** ۲ جلد، کنگره علامه آشتیانی، قم، اول، ۱۴۲۵ هـ ق

اصفهانی، مجلسی اول، محمد تقی، **روضة المتقین في شرح من لا یحضره الفقیه**، ۱۳ جلد، مؤسسه کوشانپور، قم، دوم، ۱۴۰۶ هـ ق

جرجانی، سید امیر ابو الفتح حسینی، **تفسیر شاهی**، ۲ جلد، انتشارات نوید، تهران، اول، ۱۴۰۴ هـ ق

جزیری، عبد الرحمن - غروی، سید محمد - **یاسر مازح**، الفقه علی المذاهب الأربعة و مذهب أهل البیت علیهم‌السلام، ۵ جلد، دار الثقلین، بیروت، اول، ۱۴۱۹ هـ ق

حکیم، سید محمد سعید طباطبایی، **منهاج الصالحین**، ۳ جلد، دار الصفوة، بیروت، اول، ۱۴۱۵ هـ ق

حلّی، ابن ادریس، محمد بن منصور بن احمد، **السرائر الحاوي لتحریر الفتاوی**، ۳ جلد، دفتر انتشارات اسلامی، قم، دوم، ۱۴۱۰ هـ ق

حلّی، مقداد بن عبد الله سیوری، **کنز العرفان في فقه القرآن**، ۲ جلد، انتشارات مرتضوی، قم، اول، ۱۴۲۵ هـ ق

خمینی، سید روح الله موسوی، **المکاسب المحرمة**، ۲ جلد، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، قم، اول، ۱۴۱۵ هـ ق

خویی، سید ابو القاسم موسوی، **مباني تكملة المنهاج**، ۲ جلد، مؤسسة إحياء آثار الإمام الخوئي ره، قم، اول، ۱۴۲۲ هـ ق

سید محمد ابراهیمی، محمد رسول آهنگران، سیدابوالقاسم نقیبی. **فصلنامه دستاوردهای نوین در حقوق عمومی**، سال اول، شماره دوم، تابستان۱۴۰۱

شهید ثانی، زین الدین بن علی عاملی، **مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام**، ۱۵ جلد، مؤسسة المعارف الإسلامية، قم، اول، ۱۴۱۳ هـ ق

صیمری، مفلح بن حسن (حسین)، **غاية المرام في شرح شرائع الإسلام**، ۴ جلد، دار الهادي، بيروت، اول، ۱۴۲۰ هـ ق

طباطبایی، محمد حسین، **المیزان فی تفسیر القرآن**، ۲۰جلد، اسماعیلیان – قم، چاپ: دوم، ۱۳۷۱ ه.ش.

طباطبائی یزدی، محمدکاظم، ۱۴۱۷ هـ.ق.، **العروه الوثقی**، جلد اول، چاپ اول، قم، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه.

طبرسی، فضل بن حسن، **مجمع البيان في تفسير القرآن**، ۱۰جلد، ناصر خسرو – تهران، چاپ: سوم، ۱۳۷۲ ه.ش.

طوسی، ابو جعفر، محمد بن حسن، **النهاية في مجرد الفقه و الفتاوى**، در يك جلد، دار الكتاب العربي، بيروت، دوم، ۱۴۰۰ هـ ق

طوسی، ابو جعفر، محمد بن حسن، **المبسوط في فقه الإمامية**، ۸ جلد، المكتبة المرتضوية لإحياء الآثار الجعفرية، تهران، سوم، ۱۳۸۷ هـ ق

طوسی، محمد بن حسن، **التبيان في تفسير القرآن**، ۱۰جلد، دار إحياء التراث العربي – بيروت، چاپ: اول،

قمّی، صدوق، محمّد بن علی بن بابویه، **من لا يحضره الفقيه**، ۴ جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، دوم، ۱۴۱۳ هـ ق

کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۶ش). **الزامهای خارج از قرارداد**، تهران، دانشگاه تهران.

کلینی، ابو جعفر، محمد بن یعقوب، **الكافي** (ط – دار الحديث)، ۱۵ جلد، دار الحديث، قم، اول، ۱۴۲۹ هـ ق

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۱۱ق) **اصول الکافی**، بیروت، دارالتعارف للمطبوعات.

محمدی، حمید. (۱۳۹۵ش) **مسولیت کیفری ناشی از فعل غیر در حقوق کیفری و مصر**، تهران، گنج دانش.

مغنیه، محمد جواد، **تفسیر الکاشف**، ۷جلد، مؤسسة دار الكتاب الإسلامي – قم، چاپ: اول، ۱۴۲۴ ه.ق.

مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**: ۲۷جلد، دار الكتب الإسلامية – تهران، چاپ: سی و دوم، ۱۳۷۴ ه.ش.

نوری، محدث، میرزا حسین، **مستدرك الوسائل و مستنبط المسائل**، ۱۸ جلد، مؤسسه آل البيت عليهم‌السلام، بيروت، اول، ۱۴۰۸ هـ ق